

APOLLÓN, NIMFA, SZERELEM

Apollón a Nap, s ezért Apollónban nincs semmi látvány. Amikor Drüopé megkövezte a Napot, akkor csak a kő látzott, a Nap sohasem. Mert a Nap az egyszerűen Nap. A Nap az Nap. Van. Természete az, hogy van: ő a Nap. Apollón. De hogy ő legyen: születnie kellett. Apollón is megszületett. A vágyból lett: mert csak a vágyból lesz valami: Apollón anyja és apja vágyából lett. Nem őt akarták, még a vágyat sem akarták: a vágy volt, és Apollón – van. A vágy Apollón előtt volt, s ha a vágy tudta volna, hogy vágy, akkor elrejtőzött volna a felhők közé. De a vágy nem tudta, hogy ő vágy.

Apollón a vágyból született. Undorító, hogy a vágyból születik valami. Mint Apollón. Vágyból támad a hatalom: Apollón hatalma is vágyból származott; hatalmas lett, mert a vágy is hatalmas volt; nem merte undorító gyümölcsét bevallani, hát hatalmassá tette őt a szerelem. Magában akart gyönyörködni, nappá tette, hogy azután ne láthassa, még ha akarná, akkor se láthassa. Apollón a vágyból született, az önmagát becsapó vágyból: hideg volt hát és kegyetlen, mert hazug módon taszították széppé.

Kétségtelenül ő volt a legszebb az istenek között, ezt még saját magának sem bocsáthatta meg: ebben volt hatalma. Kegyetlenül gyűlölte magát, s amikor Marszüaszt, a szatírt kifordította bőréből, akkor is csak saját magát akarta még jobban megvetni. Terve egyszerű volt, egyszerű, mint minden, ami az életre tör: fogadást ajánlott Marszüasznak, ki a jobb zenész, és tudta, isten volt, hogy a fogadást csak ő nyerheti meg. Az egyszerű tervekbe is hiba csúszhat: már-már döntetlennek tetszett a művészi erőfeszítés, a hangok emberfeletti szépségben áradtak Apollón lantjának húrjaiból és Marszüasz sípjából is, amikor a gyűlölet találékonysága mégis felülkerekedett. Apollón megfordította lantját, úgy játszott rajta, ahogy Marszüasz nem fújhatta sípját – fordítva. Neki győznie kellett, mert azt akarta látni, amit sem isten, sem ember

saját magából élő szemmel megpillantani nem képes: ami belül van.

A naiv és tudatlan szépség, a kegyetlen, mert naiv Apollón Marszüasz bőre alá akart látni, azt gondolta, hogy a külső alatt majd belát a szatír belsejébe: egy fára akasztotta, és kifordította bőréből, de csak vért látott, meg zsigereket, meg halált. Halált, amit ő tervelt ki és ő hajtott végre. Marszüasz-ból csak Apollón kegyetlensége maradt. De a kegyetlenség nem látható, a kegyetlenséget csak tudni, ismerni lehet. Olyasmit tudott most meg magáról, ami eddig sem volt titok előtte: tudta, kegyetlen ő, de nem tudta, miért méri önmagára az önutálat kíméletlen büntetését. Tudta: akkor szép, ha kegyetlen, akkor csodálják, ha szép: és mégis utálta magát.

És az Egyetlen, a Földanya is gyűlölte Apollónt. Szesélyes önmarcangolását, hideg kegyetlenségét nem bocsátotta meg a Földanya. A Földanya érzi, ki az, aki rajta jár: ő az, akiből minden megszületik, aki az élet varázsát oltja az összes lényekbe: Apollón pedig az élet pusztítója volt. Földanyából egyenletesen árad a meleg, ő maga a Mérték; Apollón dermeszt vagy felforrósít, nem törődik semmivel, senkivel, csak önmagával. Földanya gyűlölte Apollónt, de bántani nem tudott, így csak panaszkodott, Zeusznak panaszkodott, meg az embereknek, meg az állatoknak és még a fűnek is; és hiába akasztotta Apollón egy platánra Marszüaszt, Földanya érezte a vért, és maga is szenvedett.

Földanya mindenütt jelen van, de a jósdákban mindig kígyó képében van jelen: önmagából ilyenkor a szívós élet és a sors kérlelhetetlen kavargásának egységét és megragadhatatlanságát mutatja meg az embereknek és az isteneknek. Apollón, aki saját természetének sorsszerűségét oly érthetetlen végzetnek érezte, elfoglalta Delphoit, és megölte Püthon kígyót, Földanya jelképét. Azt hitte, megölheti sorsát: nem értette, hogy Püthon megölése is sorsához tartozik. A sorsot elkerülni nem lehet: Apollón úgy gonoszán, ahogy akkor Delphoiban Püthon testén aratta keserves diadalát, azonosult saját sorsával.

Saját sorsát Apollón sem kerülheti el, mert sorsa hozzátartozik. Azért volt Apollón, mert ilyen volt; természetét kell legyőznie, hogy úrrá legyen sorsán, de természetét az istenek adták, amikor őt Apollónnak nemzették életre: azt kérte tőle a világ, hogy Apollón legyen és kegyetlen, álnok

és bosszúálló, a hit éltetője és csaló, ez volt sorsa, s hogy sorsát legyőzze, a világot kellett legyőznie, de a világot senki, még Zeusz sem győzte le, a világot nem lehet legyőzni, s aki lázad sorsa ellen, annak tudnia kell, hogy a világot nem lehet legyőzni, mert a sors éppen az, hogy a világot legyőzni nem lehet, és mégis lázadni kell, hogy a világ megtudja: vannak lázadók, akik nem hajlandók elfogadni a sorsot még akkor sem, ha lázadásuk értelmetlen, csak azért sem hajlandók elfogadni, csak azért is lázadnak, s lázadhatnak, mert velük van Földanya, velük és nem Apollónnal, mert Apollónt is elviseli, Apollón is rajta jár, hiába nyög, hiába panaszkodik, Apollón is rajta végzi kegyetlen szertartásait, de Földanya mégis azokkal van, akik az elviselhetetlen sors ellen a lázadást választják, mert Földanya tudja, hogy a kegyetleneket csak az szoríthatja kordába, ha tudják és érzik: vannak lázadók, és ha vannak lázadók, akkor Földanya többé nem panaszkodik, mert tudja, hogy Apollón a lázadásban felismeri saját cselekedeteinek tükrét, érzi saját kegyetlenségét, tudja, hogy végzete, a pusztítás önpusztítássá változik, esztelensége saját rációjának rombolásává, és Földanya sem panaszkodik többé, mert ő már tudja azt, amit Apollón még nem tud: vagy visszatér hozzá és nyugodt szendergésben ismét sziklává meg tengerré válik a sors, vagy a lázadásban tudomásul veszi magát a sors, és akkor többé már nem végzet, csak sors ő, maga a Földanya, aki Apollónt is a hátán hordozza, meg azokat is, akik lázadnak a kegyetlenség ellen, a sors akkor már nem végzet, hanem a harc a sors, benne magára ismer, a sors a sorsban ismer magára, ha nem tud többé a végzet átláthatatlansága mögé rejtőzni, hanem megpillantja önmaga visszáját a lázadásban, ha a sors arra kényszerül, hogy meglássa önmagát, a lázadásban vegye észre önmagát, felébredjen, vakból látóvá legyen, megérezve magában a Földanya hívását, Földanya pedig szenvedés nélkül, panasz nélkül vegye magára az élők testét, mindenkiben ő legyen, mindenkiben ő lélegezzen, mindenkiben ő tudja saját magát, és ne kelljen szégyenkeznie saját maga miatt, ne érezzen undort a testéből fakadókat miatt, és tudja, hogy Apollón is az övé, mert Apollónban is ő tudja magát, benne is cselekszik, és Apollón is tudja, hogy kegyetlenségében el kell pusztulnia, az esztelenségben is el kell pusztulnia, a szépségben is el kell pusztulnia, és amíg ezt nem tanulja meg, addig a Rút az

igazi, a lázadás az igazi, addig Földanya, a méltatlankodó, az önmaga testét is szégyenlő Földanya az igazi, aki megengedi, hogy Apollónban a végzet pusztítsa, hogy Marszűasz vérében az élet pusztuljon, megengedi, mert mást nem tehet, csak panaszkodhat, Zeust hívhatja, vagy a folyókba áraszthatja könnyeit, vagy leomló hegyekben kiálthatja ki düheit, de mást nem tehet, csak erősítheti, növelheti a végzetet, Földanya csak azt teheti, amit teremtményei tesznek, akiknek ő a sorsa, de akik az ő sorsát hordozzák, ő Apollón sorsa, de Apollón az ő sorsát hordozza, kiútja nincs, csak teremtményei vannak, kiútja nincs, csak a sorshordozók vannak, Apollón és a lázadók, vagy a lázadó Apollón és azok, akik elfelejtették a lázadást, nincs más reménysege, nincs más hite, nincs más élete, csak végzete vagy sorsa, tűrése vagy lázadása, szépsége vagy rútsága, a sorsban felvillanó végzete, a tűrésből kisajduló lázadás, a rútságban csillogó szépség, Apollón, aki saját sorsát nem kerülheti el, mert saját sorsát senki sem kerülheti el, mert mindenkireh hozzátartozik sorsa, tudni kell, hogy mindenki sorshordozó, és tetteiben van a sorsa, tetteiben van az, ami hozzátartozik, tetteiben van az, amit megérdemel.

Apollón még nem tudta, hogy mi az, ami benne az érthetetlen vágyakat és dühöket ébreszti: rohant a saját élete után, bele akart fakadni saját életébe, egyesülni akart saját életével, úgy gondolta, ha a jövőt megpillanthatná, ha egyesülhetne a jövővel, akkor fellelné saját életét. Delphoiban felállította saját jósdáját, és sohasem hitt saját jósdájában: az embereknek ajándékozta hát, a hitetlen álnokság cinizmusával. Ő tovább hajszolta a jövőt, s mert a nimfák tudják a jövőt, hát őket hajszolta most, a géniuszokat, akik hegyek, völgyek, patakok, mindenféle helyek lelkei, akikben nincsen meg a jelen ellenállása, és ezért mindig a jövő az övék.

Drüopéval bánt el előbb: egy tisztáson lebegett-táncolt társnőjével a gyönyörű nimfa, amikor a jövőt szomjazó megpillantotta. A hódító testi jelenvalóság nyers vágyával tört Apollón a nimfák közé. A géniuszok kacagva lebbentek szét, nem értették Apollón vágyát, szomjúságának okát sem értették, de érezték benne a hideg, önmagát csak mindig önmagával mérő és minden mást megemésztő szenvedélyét, és elriadtak tőle. A nimfák félnek a zabolátlan vágytól: ők a jövő tudói, tudják, hogy az, aki kéjeleg hatalmában, az, aki a jövőt

is csak vágyoltónak látja, annak megadni magukat nem szabad. Mert ha nincsenek nimfák, akkor nem lesznek többé géniusok, soha senki sem téved többé a nagy homályba.

Apollón dühös volt, és dühe ismét kegyetlen tervet sugallt: teknősbékává változott, és az esztelenség bájával kellette magát a nimfáknak. Drüopé, aki látta a jövőt, de a sorsról fogalma sem volt, ölébe vette a teknőst. A csel tehát sikerült: Apollón magáévá tette Drüopét, és amikor a nimfa fájdalmas kiáltására társai rohanni kezdtek az undorok tisztása felé, akkor kígyóvá változott, és sziszegésével ijesztette el a mentésre érkezett géniusokat. Nem átalotta felvenni Földanya szimbólumának külső képét, csakhogy magába szívja azt, ami tehetetlen haragjainak céltáblájává lett: a jövőt. Megtermékenyítette Drüopét, de csak saját magára gondolt, felemelkedni nem tudott, a nimfát rántotta hát le magához, a jövőből mi sem lett az övé, csak jellemét tette mocskossá.

Nincs többé Drüopé nimfa, nincs többé egy génius: asszonyvá változott, most már sorsa van, és úgy bolyong az emberek között, mint az anyák, akik gyermekeiket nevelik, küszködnek, hogy gyermekeik ismét csak ezt tegyék, hogy ezek gyermekei is küszködhessenek. Nincs többé Drüopé, egy asszony van, aki valamikor a jövőt tudta, de elfelejtette a homályba veszés tudományát, amikor teherbe esett. Csak egy nyárfa maradt a helyén, rezegnek-reszketnek levelei, maga sem tudja, miért, hiszen nem fáj semmi sem neki, nem tudja, mi a fájdalom, lehet, Földanya fájdalmáért áldoznak levelei, de ezt ő sem tudja, mert semmit sem tud; a nyárfák semmit sem tudnak.

Így könnyörgött Daphné: Ha fa akarnék lenni, megkönnyörülne rajtam Földanya? Szeretnék fa lenni, szeretnék Apollóné lenni, de fa is szeretnék lenni, nimfa vagyok, és Apollóné szeretnék lenni, fa szeretnék lenni, mert Földanyáé vagyok, szeretném elveszíteni azt, ami vagyok, átlátszóságom, ami vagyok, szeretném, ha megragadnának, ha Apollón megragadna, ha érezném a jelenlét gyönyörét, ha Földanya érezné, amint rajta lépkedek, lépkedni akarok, most akarom érezni testemet, de félek a gyönyörtől, ha csak a gyönyörért van, félek a sorstól, ha a sorsért van, félek a gyermekektől, akik a jövőt sorsommá teszik, félek Földanya haragjától, aki géniusszá tett, hogy a helyeknek lelke legyen, tudjam azt,

amivel az istenek sohasem törődnek, és amit az emberek verejtékes álmaikban borzadva pillantanak meg, a jövőt tudjam, azt, ami nincs, azt tudjam, de szeretnék Apollóné lenni, a Szépé szeretnék lenni, belerohanni, végképp elfelejteni a jövőt, a semmit, beleoldani a mába, szeretnem, ha sorsom lenne, ha Apollón lenne a sorsom, ha őbelé temethetném a jövőt, ha elfelejteném magam, ha beletemetkezhetnék a mába, de nem akarok ma lenni, nem vállalom a mát, nem akarok semmit sem vállalni, mert félek vállalni, félek a ma vonzásától, a küzdelmektől, inkább lebegni akarok, vágyakat, álmokat a távolba oltani, ahol elérhetetlenül, de tisztán szaladnak a napok, de tudni szeretném, mi a vágy, mi a küzdelem, inkább lemondok a jövőről, inkább megkérem Földanyát, adja meg nekem az odaadás örömét, a jelenlét örömét, a kudarcra ítélt küzdelem örömét, visszaadom neki a jövőt, csak az örömet adja nekem, félni már tudok, de nem tudom, hogy mi az öröm, aki csak félni tud, nem tudja, mi az öröm, a félelem felfalja az örömet, és én örülni akarok, eszeveszett félelmemnek is örülni akarok, mert küzdeni akarok, és a kudarc biztos tudata az ürbe ránt, ha nem tudok örülni, a kudarcnak akarok örülni, a kudarcot kudarcral akarom legyőzni, s örülni, hogy a kudarcot legyőztem, táncolni akarok fájós lábbal, nem akarom többé áttetsző testem, de tudom-e vállalni a mát, tudom-e vállalni a kudarc fájdalmát, a reménytelenség ízét, vagy a reménytelenség volna az igazi íz, talán a reménytelenség az egyedüli íz, mert a reménytelenség az, aminek íze van, Földanya íze van, Földanya szaga van, csak pillantásra más, Földanya, várom Apollónt, az övé leszek, Apollón közeledik felém, az övé leszek, már itt van Apollón, az övé leszek, nem, nem leszek az övé, ments meg, Földanya, hadd meg nekem a testetlen jövőt, Apollón a te ellenséged, ments meg tőle, engem igazna le, hogy téged bántson, nem kell, nem akarom, félek, már csak félek, te csak Apollónnak adtál örömet, igaztalan vagy, mint a végzet, nem vagy sorsom, ha nem hallgatsz meg, Földanya, megtagadlak, ha nem mertem vállalni, hogy sorsom legyen, legalább légy a végzetem, úgy légy a végzetem, hogy többé ne tudjak szólni, ne tudjam még a jövőt sem, végy örökre magadhoz, s nem hallasz többé zokszót, csak téged vállallak, csak az űrt vállalom, csak a semmit vállalom, mert félek

valamit vállalni, gyáva vagyok élni, végy magadhoz, tégy velem, amit akarsz.

Apollón már majdnem megragadta Daphnét, amikor a végtelen türelmű Földanya magához vette a nimfát: babérfává változtatta. Apollón vereséget szenvedett: a jövő kisiklott kezéből. Drüopéból anya lett, Daphnéből csak egy babérfa maradt, és Apollón hiába játssza a győztest, hiába fon magának babérlevélből koszorút, már senkit sem téveszthet meg: csak a mában tobzódhat, a vereségeiből hiába csinál kitüntetésre, öntömjénezésre, babérkoszorúkra való alkalmat, mindenki tudja, hogy Apollón nem tudja a jövőt, a koszorú csak a máé, a koszorús ma ékeesebb, de Apollón mégis vereséget szenvedett. Apollón hiába mondta magának, hogy a babér még férfiasabbá tette arcát, hiába tette a babér még férfiasabbá Apollón arcát, a babér az önelégült kitüntetésből a vereség szimbólumává változott: a babér a jövőtől való félelem jelképe. S aki megrágja a babérlevelet, az furcsa és őrjöngő kábulatba esik: tobzódó érzékei a távolba rohannak, felhabzsolják az ismeretlen és távoli színeket, ízeket, alakzatokat, hogy azután, a mámor után, kifosztottan és öregesen heverjen a nász helyén.

Hányszor rohant Apollón a kábult igézetbe! A jövőt nem ismerte meg: önmagába néznie csak a jelen nyújtott módot. A fáradt-diadalmas Apollón ekkor hosszú utakra indult, mindent megnézett, mindent megpróbált: nyáját őrzött, himnuszokat költött és énekelt, kipróbálta a mesterségeket, több alkalommal is megfordult Zeusz fegyverkovácsai, a küklopszok között. Óriási szemmel homlokuk közepén felismerték az anyagok legtitkosabb tulajdonságait is, ők voltak a legkiválóbb mesterek, istenek és emberek példaképei. Apollón, aki a világot tanulta, hosszan időzött náluk, és a küklopszok szívesen tanígtatták fogásaikra.

Végtelen vándorútjain sok emberrel találkozott, lányokat és asszonyokat szerzett magának. Gyermekei közül Aszklépioszt, az orvossá lett ifjút szerette leginkább. Aszklépiosz tudását messze földön tisztelték, ám ő nemhiába volt Apollón fia, dölyfében nem elégedett meg az emberek bámulatával, beavatkozott az istenek dolgaiba is. Tudását fitogtatva feltámasztott egy halottat, és ezzel megfosztotta Hadészt, az alvilág istenét egyik alattvalójától. Zeusz nem tűrhette el,

hogy a félistenek kedvük szerint módosítsák az isteni rendet, és a küklopszok készítette fegyverével, a villámmal agyon-sújtotta Aszklépioszt.

Apollón most megérezte a kijátszottak fájdalmát: meghalt az, akit a legjobban szeretett, aki a legtöbbet tudta az élők-ről, meghalt Aszklépiosz, az ő fia, az orvos. Dühe most az istenek ellen fordult, de ő ismerte a lázadók sorsát, és ezért nem a félelmes Zeust hívta ki végzetes küzdelemre, hanem a gyávák alattomos eszközét használta: megölte a küklopszokat, akik Zeus fegyverét készítették. Aki nem tud magával szembenézni, hogy állhatna szembe az istenekkel, aki gyáva bepillantani saját cselekedeteinek rugói közé, hogyan merésznél az istenek tetteit bírálni. Apollónt aljassá teremtették az istenek, mert maguk sem voltak tiszták, Apollón aljas módon cselekedett, mert ilyenek teremtették, és neki nem volt ereje szembenézni saját aljasságával. Örömeiben és szenvedésében sem volt igaz: csak játszott, esztelenül ágált az isteni szerepkörben.

Zeusz nem bocsáthatta meg könnyedén a küklopszok elvesztését, megalázó büntetést mért hát Apollónra. Az emberek közé küldte, halandók között kellett dolgoznia egy évig. Apollón kovács lett, egyszerű mesterember, ember egy évig, akár a többi emberek.

Forrt benne az alattomos harag, de semmit sem tehetett. El kellett felejtene, hogy ő isten, el kellett felejtene az isteni intrikákat, a hatalom édes szeszélyeit, a nimfákat és a végtelen örömét. Dolgozni, csak dolgozni: ez a kovács feladata. Nézte a kezét, a ráncosodó kezét, körmeit, amelyek letöredeztek, izmait, amelyek most az aránytalanság görcsében rángatóznak: embernek látta magát, ember módra töprengett azon, ami körülötte történik, azon, hogy zokszó nélkül viselheti-e sorsát, s ha mégis panaszkodna, volna-e, aki meghallgassa, s ha meghallgatják, akkor meglátja-e azt, amiről eddig tudomása sem volt, meglátja-e a szolidaritás fényeit az emberek szemében, sorsában van-e valami együttérzésre méltó, vagy nincs semmi, ami megindítaná a szánalomra annyira kész embereket, nem, az nem lehet, hogy más legyen, mint a többiek, mást érezzen, mint azok, akik mellette kovácsolják a közönséges eszközök vasát, nem, nem szabad a felelőtlen bosszúállásban különbözni, dolyfösségben felülmúl-

ni az embereket, nem szabad a különállás önáltató örömét keresni, olyannak kell lenni, akár ők, a kovácsok, akikről Földanya tudja, hogy rajta járnak, s nem zavarja Földanyát, hogy a kovácsok rajta járnak, ők csak azt teszik, amit Földanya, életet kovácsolnak, segédkeznek keletkezésben és elmúlásban, vágyaik és tetteik nem bántanak senkit, a kovácsok nem okoznak fájdalmat, még akkor sem okoznak fájdalmat, amikor fájdalmukra a lázadás szavait keresik. Apollón halotta a fájdalom szavait, amelyek senkit sem bántanak, látta a kovácsok roncsolt testét, látta a kínt, és látta a Mértéket az arcokon, és őt bántotta a Mérték, mert ő eddig nem tudta, mi a Mérték, nem akarta magának a Mértéket, de most ember volt, kovács, tetteiben volt a Mérték, de nem akarta magának, újra érezte a dühöt, az emberi dühöt, a tehetetlenség haragját, a Mérték láttán, de tudta, Mérték nélkül nem lehet élni az emberek között, de látta a roncsolt testű kovácsokat, a pusztuló kovácsokat, és gyűlölte a Mértéket, nem, pusztítani már nem buzdították ösztönei, a tombolás kábulatát nem kívánta, de látta az emberek sorsát, és érezte is az emberek sorsát, nem akarta hát a Mértéket, csak a lázadást akarta, a lázadás örömét akarta, azt, hogy kiűzhesse magából a tetek árnyékában bujkáló félelmet, az ágyba hurcoló vacogást, fenyegetni akarta már a sorsot, megmutatni a sorsnak, hogy ő, Apollón, az ember, a kovács a sors, ő az, aki szembenéz a végzettel, szembenéz, mert vállalja a sorsot, és tudja, szenvedés a sorsa, de a végzetet azt nem vállalja, sorsa nevében fordul szembe vele, s ha a végzetet legyőzni nem is tudja, de szembenéz a végzettel, vállalja a szembenézés kockázatát, csak azért, mert a kockázatot vállalnia kell annak, aki a Mértékből emberi formára szabott mértéket kíván faragni, vállalja a szolidaritást az emberekkel, és hozzáteszi melegségükhöz azt, ami belőle árad, örömükhöz hozzáteszi a vállalás örömét, a kockázatét, ami egyesíti velük, Apollón örömét, aki most legyőzte magát, s legyőzi a világot is, emberi módon, a szolidaritásban és kockázatban találkozik a többiekkel, így győzi le a világot, Földanyával egyesül, és az ő törvényeként alakítja át a Mértéket, mert vállalja a világot, úgy lázad a végzet ellen, azért győzi le, győzelmében nem a mámor forrását keresi, hanem a tudást, az önmagukat megértő lények tudását, azokét, akik a végtelen szenvedés és a

vállalás nevében fennhangon mondhatják a szolidaritás parancsát: „ismerd meg te magadat, ember, ismerd meg te magadat”.

Zeusz nem láthatta előre, hogy Apollónt ez a büntetés oly távol viszi majd az istenektől, nem láthatta előre, mert az istenek is jókat fogadnak, ha a jövőt akarják tudni. Nem láthatta előre, hogy a büntetés éve után Apollón egyesül a Nappal; és ha a szép meg a jó találkozik, akkor a Nap sugaraiban melegség van, s talán némi biztatás.

1971